

METİNLERARASI İLİŞKİLER İŞİĞİNDA “PYGMALION”
OYUNU VE “ÖZEL BİR KADIN” FİLMİ

“Pygmalion” and “Pretty Woman” in the Light of Intertextual Relations

(Makale Geliş Tarihi: 03. 04. 2018 / Kabul Tarihi: 05. 06. 2018)

Esra ÜNSAL OCAK*

Öz

Bu çalışmada G. Bernard Shaw’un *Pygmalion* adlı tiyatro eseri ile Garry Marshall’ın yönettiği, başrollerini Julia Roberts ve Richard Gere’in oynadığı *Özel Bir Kadın* filmi arasındaki benzerlikler gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışma, toplumun farklı sınıflarına ait kadın ve erkeğin arasındaki ilişkiyi konu alan tiyatro eseri *Pygmalion* ile *Özel Bir Kadın* filmi arasındaki metinlerarası bağları incelemeyi hedeflemiştir. Her iki eserde birbirlerine yapılan göndermelerin dışında farklı metinlere de göndermeler bulunmaktadır. Eserlerinde romantizmi sert dille eleştiren Shaw, *Pygmalion* eserinde çiçekçi bir kızın sesbilimci Profesör Higgins tarafından yeniden yaratılmasını konu almıştır. *Özel Bir Kadın* filminde ise bir hayat kadını olan Vivian’ın isteği peri masallarındaki gibi zengin ve yakışıklı bir prens tarafından içinde bulunduğu kötü koşullardan kurtarılmaktadır. Her iki eserde de alt ve üst sınıf arasındaki toplumsal farklılaşma gözler önüne serilmiştir. Hem *Pygmalion* eserinde hem de *Özel Bir Kadın* filminde farklı metinlere göndermeler olsa da ikisi de kendine has özellikleriyle yeni bir metin halini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Pygmalion, Özel Bir Kadın, Metinlerarasılık, Toplumsal Farklılaşma

Abstract

This study shows the common points in *Pygmalion*, a play by G. Bernard Shaw and *Pretty Woman*, a film directed by Garry Marshall and starring Julia Roberts and Richard Gere. It aims to examine intertextual links between the play and the film which are both about the relationship of men and women who belong to different social classes. There are also intertextual references to different texts besides of the references to each other. Harshly criticizing romanticism in his works, Shaw is concerned with the recreation of a flower girl by a phonetic professor Higgins in *Pygmalion*. In *Pretty Woman* Vivian, a prostitute wants to get rescued from the bad conditions by a rich and handsome prince as in fairy tales. The social differentiation between the lower and upper classes in both works is revealed. They have references to different texts, but both have become new texts with their distinctive features.

Keywords: Pygmalion, Pretty Woman, Intertextuality, Social Differentiation

* Öğr. Gör. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu; *Prelector*, *Yüzüncü Yıl University*, Foreign Language School, esraunsal@msn.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0669-8513>

1. Giriş

Metinlerarasılık, “*başka metinlere ve söylemlere gönderme süreci*” (Fowler, 1996: s. 205) olarak tanımlanır. Bakhtin metinlerarasılığı açıklarken “*her söylemin önceki konuşmacıların söylemlerini geriye dönük yönlendirdiğine ve bir sonraki konuşmacıların öngörülen söylemlerine muhtemelen odaklanıldığına*” inanır (Fairclough, 1992: s. 102). Her edebi eserin başka edebi eserlerden ve türlerden etkilendiği düşüncesinin hâkim olduğu metinlerarasılık kuramı aynı zamanda başka eserlerden alınan özellikleri metnin kendi orijinal bütünlüğü içerisinde saklayıp okuyucunun keşfine sunar. Her okuyucu kendi bakış açısına göre eseri farklı yönlerden kavrar. Böylece sayısız kaynakların harmanlanmasıyla doğan ve kendine has özellikleri olan başka bir metin ortaya çıkar. Bu arada “*okuyucu edilgen bir konumdan etken bir konuma geçer, çünkü okuyucunun yorumu da metin gibi yeni bir metindir ve ikisi metinlerarası bir ilişki içindedir*” (Görmez, 2007: s. 48). Metinlerarasılık yönteminin kullanılması okuyucuya daha geniş pencereden eseri inceleme şansı sağlar. Tek yönlü değil de edebi eseri çok yönlü kriterlerle inceleyip her bakıldığında eserin içinde barındırdığı farklı özelliklerini keşfetmek eseri zengin kılar. Hem metnin hem de okuyucunun aktif olmasını hedefleyen metinlerarasılık yöntemi, eski metinlere dayalı yeni metinlerin oluşturulması için zemin hazırlar.

Bernard Shaw oyunlarında metinlerarasılık yöntemini kullanan İrlandalı bir oyun yazarıdır. Erkeklerin ve kadınların rollerini o dönemin toplumunun olaylarıyla ilişkilendirerek kendi yaşam deneyimlerini ve hayat görüşünü de dikkate alarak oyunlarında bazı efsanelerden esinlenir. Hayat felsefesinin çizgilerini açıkça görebildiğimiz Shaw’un oyunlarından biri de *Pygmalion*’dır. Shaw’un 1912’de kaleme aldığı eser ilk kez iki yıl sonra Londra’da sergilenmiş ve kısa sürede en sevilen oyunlarından biri olmuştur. Oyunun konusu Yunan mitolojisindeki Pygmalion efsanesinden gelmektedir. Bir heykeltıraş olan Kıbrıs prensi Pygmalion, ideal kadını temsil eden fildişinden bir heykel yapar ve ona *Galatea* adını verir. Galatea’nın güzelliğinden etkilenen Pygmalion heykele âşık olur ve tanrıça Afrodite’ye ona hayat vermesi için yalvarır. Afrodite onun isteğini kabul eder ve Galatea’ya can verir. Pygmalion ile sonradan insan olan heykeli Galatea mutlu bir aşk yaşarlar. Diğer yandan, Shaw’un *Pygmalion* eseri Viktorya dönemi Londra’sında geçmektedir. 20. yüzyılın başlarında dili ustaca kullananların aynı özelliğe sahip olmayanlara karşı gösterdikleri aşağılama, istismar ve manipülasyon gibi sözel şiddet daha belirgin bir hal almıştır. Bu dönemde, konuşma ve şive İngiltere’de sosyal sınıfı belirleyici faktörlerden sayılırdı (Şenlen, 2008: s. 31) Brown’a göre insanlar “*sınıf bilincine karşı en büyük önyargıları göstermişler, telafuz ve şive farklılıkları, insanların arasında büyük bir ayrım doğurmuştur*” (Brown, 1972: s. xx). Shaw’un kaleme aldığı *Pygmalion* eserinde de sınıf sisteminde sosyal anlamda alt ve üst tabakadan olma meselelerini incelemekte ve iki uç arasındaki konuşma farklılıklarını “*sınıf özellikleri*” olarak betimlemektedir (Morgan, 1982: s. 9). Ayrıca eğitim faktörü bu tarz sosyal algıların empoze edilmesinde büyük rol oynamaktadır. *Pygmalion* oyununun

konusuna baktığımızda bir fonetik profesörü olan Henry Higgins, Londra'nın doğusunda yaşayan ve alt tabakaya mensup olan insanların kullandığı Cockney şivesiyle konuşan sıradan bir çiçekçi kız olan Eliza Doolittle'a 'standart' İngilizceyi ve sosyal normlara uygun nasıl davranılması gerektiğini öğretmeyi hedeflemiştir. Hedefine ulaştığında tıpkı Pygmalion'ın yarattığı heykel gibi Higgins de 'yeni bir Eliza' yaratır ve kendi yarattığı 'eser'e hayran olur.

1990 yılında Garry Marshall'in yönettiği başrollerini Julia Roberts ve Richard Gere'in oynadığı *Özel Bir Kadın (Pretty Woman)* filmi birçok yönden *Pygmalion* oyununa benzemektedir. Romantik komedi türündeki film, Hollywood Bulvarı'nda fahişelikle parasını kazanmaya çalışan Vivian'ın zengin bir işadamı olan Edward ile karşılaşması süreciyle başlayan değişimini konu almaktadır. Bu değişim tek taraflı değildir. Filmin başında işadamı Edward'ın kötü niyetli bir centilmen olmasa da paraya tapan bir yanı olduğu aşikârdır. Maddi sıkıntıdaki şirketleri satın alıp önce küçük şirketlere ayırıp daha sonra her bir parçayı ayrı ayrı satarak ilk aldığı fiyattan çok daha yüksek miktarlar kazanmaktadır. Hayata kapitalist pencereden bakan Edward'ın katı kalbini yumuşatan ve iş hayatında paradan öte insan olmanın değerini öğreten Vivian olmuştur. Vivian sevecenliği ve saflığıyla Edward'ın insanlardan sakladığı bilinmeyen yanını ortaya çıkarır.

Bu çalışmanın iki ve üçüncü bölümünde, iki eser arasındaki metinlerarası bağların daha net görülmesi açısından sırasıyla *Pygmalion* oyunu ve *Özel Bir Kadın* filminin kısa bir özeti verilmiş sonrasında ikisi arasındaki metinlerarasılığa bakılmıştır. İki eserin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi sonucunda toplumsal cinsiyet ve toplumsal tabakalaşma ortak başlıklar olarak görülmüş ve her ikisi de ayrı başlıkta *Pygmalion* oyunu ve *Özel Bir Kadın* filmi çerçevesinde alıntularla açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Pygmalion Oyunu

Shaw'un oyunlarında sergilenen kadın erkek arasındaki değiştirilemez cinsel içgüdü genellikle çiftlerin birleşip çocuk doğurmalarıyla sonuçlanır. Bu cinsel içerikli koreografiyi *İnsan ve Üstün İnsan (Man and Superman)*, *Binbaşı Barbara (Major Barbara)*, *Silahlar ve İnsanlar (Arms and The Man)*, *Ölümsüzlüğün Sırrı (Back to Methuselah)* oyunlarında açık bir şekilde görmemiz mümkündür. Fakat bu durum *Pygmalion* oyununda engellenmiştir (Davis, 1994: s. 87). Oyun beş perdeden oluşmaktadır. Oyunun ilk perdesi birbirinden farklı şivelere ve toplumun farklı tabakalarına ait insanların yoğun bir şekilde yağın yağmurdan sakınmak amacıyla Covent Garden'daki St. Paul Kilisesinin çatısı altına toplanması ve bu kalabalığa menekşe satmaya çalışan çiçekçi kız, Eliza ile açılır. Mükemmel İngilizcesiyle toplumun üst sınıfına ait olduğunu belli eden sesbilimci Higgins, kalabalığın arasında çiçekçi kız Eliza'nın her söylediğini not almaktadır. Polis olabileceğinden şüphelenen başka bir beyefendi Eliza'yı uyarır ve Eliza kendini savunmak için Higgins'in yanına gider. Higgins, çiçekçi kızın konuşmasına tahammül edemez ve sık sık hatalarını düzeltir. Bunun üzerine kalabalığın içinde tanıştığı başka bir sesbilimci Pickering ile bir bahse girer.

Higgins çiçekçi kıza eğitim vererek birkaç ay içerisinde ‘standart’ dili öğretip mükemmel bir İngilizce konuşurabileceğini iddia eder. Üstelik onun bir düşes olarak büyükelçinin hazırladığı baloya katılabileceğini söyler. Pickering için bu bir hayalden öte değildir. Şayet Higgins başarılı olursa Pickering, bu süreçte harcanan bütün masrafları karşılama sözü verir. Ertesi gün Eliza, Higgins’in evine yerleşerek derslere başlar. Higgins, evinde çalışan hizmetkârı Bayan Pearce’den Eliza’ya yeni kıyafetler almasını ister. Eliza için değişim süreci kıyafetlerini yenilemekle başlamıştır bile. Eliza’nın elit bir sesbilimci tarafından eğitim verildiği haberini alan babası Bay Doolittle soluğu Higgins’in evinde alır ve kızına eğitim verebilmesi için Higgins’den kendisine ödeme yapmasını ister ve parayı alır.

Bir süre sonra Higgins, Eliza’nın gelişimi kontrol edebilmek adına onu annesinin hazırlattığı bir partiye götürür. Burada Higgins ve Pickering, Eliza’nın konuşmasının kusursuz olduğunu fakat sadece kendi dünyasına hâkim olduğunu bu yüzden konu dışına çıktığında komik ve anlamsız cümleler söylediğini farkederler. Çözümün Eliza’nın kıyafetlerini ya da konuşmasını değiştirerek değil ona yeni bir ruh vererek gerçekleştirilebileceğini düşünürler. Bayan Higgins’in evinde düzenlenen başka bir organizasyonda, Eliza oyunun başında yağmurlu bir akşamda tanıştığı orta sınıftan Bayan Eynsford, kızı Clara ve oğlu Freddy ile karşılaşır. Eliza’nın hem fiziksel hem de dilsel anlamdaki değişiminden ötürü aile Eliza’yı tanıyamaz. Orta halli ve biraz saf olan Freddy, Eliza’nın bakışlarından ve ‘mükemmel’ konuştuğu İngilizcesinden etkilenir.

Eliza bir süre daha ders aldıktan sonra bahse girdikleri balo günü gelir ve Eliza düzgün tavırları ve konuşmasıyla olumlu bir performans sergiler. Eve döndüklerinde Higgins, Pickering ile girdiği bahsi kazanmanın sevincini yaşarken hakkındaki konuşmalara kulak misafiri olan Eliza kendisinin gösterdiği çabaların hiçe sayılmasına oldukça üzülür. Kendisini gösterdiği başarıdan ötürü tebrik dahi etmeyen Higgins’e kırılmıştır. Bahis bitiğine göre Eliza için evden ayrılmanın zamanı gelmiştir. Gidecek bir yeri olmayan Eliza’ya Higgins ‘güzel’ bir hayat verecek zengin bir adamla evlenmesi önerisinde bulunur. Eliza’ya karşı başından beri soğuk tavırlar sergileyen Higgins, Eliza’nın eleştirilerine yanıt olarak kendisinin karakterinin herkese karşı böyle olduğunu savunur. Fakat Eliza, Higgins’in onu bir obje gibi gördüğünü düşünerek, Eliza’ya âşık olan ve Eliza’yı koruyacağını söyleyen Freddy’e gitmeyi, Higgins’in çektiği işkenceden kaçmak için alternatif bir yol olarak görür. Oyunun sonunda Shaw’un okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla yazdığı bölümden Higgins’den beklediği ilgiyi göremeyen Eliza’nın Freddy ile evlendiği anlaşılmaktadır.

3. Özel Bir Kadın Filmi

Film, zengin bir kişinin evinde düzenlenen kokteyl ile açılır. Kokteyldeki sıkıcı ortamdan kurtulmak isteyen yakışıklı işadamı Edward, avukatının yeni ve lüks aracının anahtarlarını alarak Beverly Hills’deki oteline gitmek ister. Arabayı sürmekte çok başarısız olan Edward, Hollywood sokaklarında kaybolur ve kendini fahişelerin ve uyuşturucu satıcıların yoğun olduğu bir caddede bulur. Yön sormak

için durdurduğu aracı gören Vivian'ın arkadaşı Kit, Vivian'ı müşteri olduğunu sandığı Edward'ın aracına yönlendirir ve 100 dolardan aşağı almaması gerektiğini söyler. Edward'ın müşteri olmadığını anlayan fakat durumu fırsata çevirmek isteyen Vivian onu gitmek istediği otele 20 dolar karşılığında götürmeyi teklif eder. Araca binen Vivian, Edward'ın arabayı kullanmadaki başarısızlığını farkeder ve sürücü koltuğuna geçer. Edward, Vivian'ın aracı seri ve usta sürmesine hayran kalmıştır. Vivian'ın bir gecede ne kadar kazandığını soran Edward duyduğu miktar karşısında şaşkınlığını gizleyemez. Çünkü Vivian'ın kıyafetleri eski ve çok yıpranmıştır. Kendisinin beş parasız olduğunu anlamaması için Vivian Edward'a yalan söylemiştir.

Edward'ı otele bırakan Vivian arabadan iner ve evine dönmek için otobüs beklemeye başlar. Taksiye verecek parası dahi olmadığını farkeden Edward, Vivian'ı bir haftalığına kiralar ve otel odasına götürür. Otelin çalışanları ve müşterilerinin şaşkın bakışları arasında asansöre ilk defa binen Vivian tavırları ve konuşmasıyla bulunduğu ortama ait olmadığını hemen farketir. Kızın profesyonel bir fahişe olmadığını farkeden Edward geceyi çalışarak geçirirken bu sırada Vivian'da televizyonda eski komedi filmlerini izleyip içki içerek lüks otel odasının keyfini çıkarır. Vivian'ın zenginlerin yaşamını bilmemesine rağmen Edward'a karşı doğal tavırları, ekmeği eliyle yemesi, sandalye varken masaya oturması, dişinin arasına kaçmış çilek kırıntılarını diş ipiyle temizleme çabaları ve buna benzer sahneler Edward'ı hem şaşırtır hem de Vivian'ın doğallığına hayran bırakır. Ertesi gün Vivian için değişim başlamıştır. Edward Vivian'a yüklü bir miktarda para verir ve kendisinden fazla seksi olmayan kıyafetler almasını ve akşama bir iş görüşmesine onu da götüreceğini söyler. Beverly Hills sokaklarında kötü giyimli, her halinden fahişe olduğu belli olan Vivian'a mağazalar kıyafet satmak istemez. Elinde parası olduğu halde kıyafet alamadan otel odasına döner. Son birkaç gündür Vivian'ın tarzından rahatsız olan otel müdürü, Barley Thompson otelin kapısında Vivian'ı sorguya çeker. Kendisini Edward'la gören bir garsonun onu tanıması sonucu, Barley kızın zengin ve elit müşterisi Edward'ın misafir olduğuna inanır. Odasına götürüp bu kıyafet tarzıyla Vivian'ın otelde bulunmasının diğer müşterileri rahatsız edeceğini kibar bir dille anlatır. Vivian çantasındaki bütün paraları çıkarır ve kendisine mağazaların kıyafet satmak istemediğini söyler. Barley hemen bir mağaza sahibini arayıp Vivian'a yardımcı olmaları için talimat verir. Edward'ın da referansı ile mağaza çalışanları Vivian'ın etrafında adeta pervane olurlar. Doyasıya alışveriş yapan Vivian dönüşte Barley'e teşekkür eder ve yemek kurallarını bilmediği için otel müdüründen yardım talebinde bulunur. Akşam olduğunda Barley, Edward'a Vivian'ın salonda beklediğini söyler. Edward salona girdiğinde Vivian'ın güzelliğiyle büyülenir. Günler geçtikçe içine kapalı Edward Vivian'a kendini anlatmaya başlar. Fakat bir yandan da âşık olmaktan korkmaktadır. Bir haftanın sonunda Vivian'a anlaştığı tutar olan üç bin doları öder ve kendini daha fazla Vivian'a kaptırmak istemez. Artık kendisi New York'a dönecektir. Vivian da daha güzel bir hayat için yarım bıraktığı eğitimine San Francisco'da devam etme kararı alır. Filmin son sahnesinde

Edward ani bir kararla havaalanına doğru gittiği limuzini Vivian'ın evine yönlendirir ve onun hayal ettiği peri masalı kahramanı gibi apartmanın yangın merdivenlerinden çıkarak çatı katında yaşayan Vivian'ı kurtarır ve aslında Vivian'da onu paranın çevrelediği 'soğuk' hayatından kurtarır. Film mutlu sonla biter.

4. Pygmalion Oyunu İle *Özel Bir Kadın* Filminde Metinlerarasılık

Pygmalion oyunundaki çiçekçi kız Eliza ile *Özel Bir Kadın* filmindeki Vivian karakteri benzerlik göstermektedir. Eliza, içinde bir tek yatağı ve kıyafet dolabı olan köhne bir evde yaşar ve sokakta çiçek satarak kendisini bu hayattan kurtarabilecek kadar parayı biriktirmeyi amaçlar. Vivian ise kenar mahallede eski bir evde, kız arkadaşı Kit ile yaşar ve Hollywood Bulvarı'nda bedenini satarak para kazanmaya çalışır. Paranın kadına toplumdaki kimliğini kazandıracağı düşüncesi her iki eserin de ortak noktası olarak düşünülebilir. *Pygmalion*'da Eliza'nın sesbilimci Higgins'in evine giderek bulunduğu sokak hayatından kurtulma çabaları ve *Özel Bir Kadın*'da Vivian'ın kötü yaşam koşullarından kurtulmak istemesi iki eserin ortak temasıdır. Paranın gücüne duyulan inanç bariz bir şekilde gösterilir. Yağmurlu akşamda Eliza'nın eldeki parasıyla Freddy'nin çağırdığı taksiye binmesi, ertesi gün Higgins'in evine ders almak için gittiğinden Eliza'nın paranın gücüyle kendisini kabul ettirme çalışması alt sınıfa ait olan çiçekçi bir kızın toplumda bir kimlik kazanma çabasına açık bir örnektir:

ELIZA: *Ona taksiyle geldiğimi söyledin mi?*

BAYAN PEARCE: *Sence Bay Higgins gibi bir beyefendi, senin neyle geldiğinle ilgilenir mi?*

ELIZA: *Çok da büyük burunluyuz ha? (Shaw, 1903: s. 722)¹.*

Higgins'in evine taksiyle geldiğini evin hizmetkârına özellikle belirten Eliza, Higgins'in kendisini kabul etmediğini görünce: "*Param buraya yeterli deilse başka bir yere gidebilirim*" der (Shaw, 1903: s. 722). Profesörden ders almak istediğini ama bunun karşılığında para da vereceğini özellikle belirtir: "*Mangırını da ödücem yanlış anlaşılmasın*" (Shaw, 1903: s. 722). Higgins'e bedavadan iş yaptırmayacağına göre onun kendisine 'pislikmiş' gibi davranmasına şaşırın Eliza, kendini bu kez de Higgins'in dilbilimci bir beyefendi olan arkadaşı Pickering'e açıklamaya çalışır:

ELIZA: *...Para ödemeye hazırım. İyilik falan istemiyom. Oysa bana pislikmişim gibi davranıyo. Derslerin fiyatını biliom ödemeye hazırım.*

HIGGINS: *Ne kadar?*

¹ Bundan sonraki Pygmalion oyunundan sunulan bütün referanslar The Complete Plays of Bernard Shaw kitabına, çevirileri ise şahsıma aittir.

ELIZA: *Hele şükür konuştun. Dün akşam bana fırlattığın paranın kokusunu duyunca döküleceğini biliyodum. Hemmen de damlayıverdin ha!* (Shaw, 1903: s. 722).

Öte yandan *Özel Bir Kadın* filminde Edward'ın verdiği paralarla kendisine muhafazakâr ve fazla seksi olmayan kıyafetler almak için Beverly Hills'deki lüks mağazaların birine giren Vivian, dış görünüşünden dolayı küçümsenir. Hiç beklemediği bir tavırla karşılaşan Vivian, parası olduğu halde neden bu şekilde hor görüldüğünü anlamaz.

VIVIAN: *Bu (elbise) ne kadar?*

MAĞAZA ÇALIŞANI: *Bunun size uyacağını sanmıyorum?*

VIVIAN: *Uyar mı diye sormadım ne kadar diye sordum?*

MAĞAZA ÇALIŞANI: *Çok pahalı bir elbise.*

VIVIAN: *Bakın burada harcayacak param var.*

MAĞAZA ÇALIŞANI: *Size uygun bir şey olduğunu sanmıyorum. Belli ki yanlış yere gelmişsiniz. Lütfen gidin.* (Lawton, 1990)

Eliza'nın Higgins karşısındaki çaresizliğini hatırlatan Vivian karakteri, tıpkı Eliza gibi parayla insan ahlakının satın alınabileceğini düşünür. Ona göre parası olan kişiye saygın davranılır. Fakat sorun kendisinin parası olduğu halde neden ona saygın davranılmadığıdır. Mağazaların kıyafet satmadığı Vivian, Edward'la kaldığı otele döner. Kapıda otel müdürü durdurur ve kıyafetinin otel için uygun olmadığını nazik bir dille söyler. Vivian çantasındaki paraları çıkarır Barley'e şöyle der: *“Bak bu kadar param var ama elbise alamadım. Yardım etmenizi beklemiyorum ama param var. Bu gece için elbise almam gerekiyor. Ama kimse bana yardım etmedi”* (Lawton, 1990).

Pygmalion oyununda da bir insanın ahlaklı olabilmesi, saygın ve toplumun düzenine ayak uydurabilmesi için parasının olması gerektiği görüşü *Özel Bir Kadın* filminde verilmek istenenle aynıdır. Parası olmadığı için ahlak sahibi olmadığını söyleyen Eliza'nın babası Bay Doolittle, Higgins'den *“babalık hakkı”* adı altında para ister.

BAY DOOLITTLE: *5 sterlin senin için nedir? Peki, Eliza benim için nedir?*

PICKERING: *Bence Bay Higgins'in niyetinin tamamıyla şerefli olduğunu bilmelisiniz.*

BAY DOOLITTLE: *Tabi ki öyledir patron. Tabi ki öyledir. Öyle olmadığını düşünseydim 50 sterlin isterdim* (Shaw, 1903: s. 729).

Bay Doolittle'nın kızının para karşılığında Higgins'in evinde kalmasına izin vermesi, hatta Higgins'in Eliza'ya karşı kötü bir niyeti varsa bu durumda istediği

paranın miktarını yükselteceği *Özel Bir Kadın* filmindeki Vivian'ın Edward ile pazarlığını hatırlatır. Parasını fahişlikle kazanan Vivian, Edward'ın kendisine bir haftalığına eşlik etmesini istediğinde onunla pazarlığa koyulur:

VIVIAN: *Eğer günde 24 saatten bahsediyorsan bu sana pahalıya patlar.*

EDWARD: *Evet, tabi ki. Pekâlâ, işte başlıyoruz. Bana yaklaşık bir rakam söyle ne kadar?*

VIVIAN: *Altı gece ve tabi ki gündüz. Dört bin!*

EDWARD: *Altı gece 300'den 1800 eder.*

VIVIAN: *Sen gündüzleri de istiyorsun.*

EDWARD: *İki bin.*

VIVIAN: *Üç bin. (Lawton, 1990)*

İki eserin bir diğer ortak noktası Eliza ve Vivian'ın değişiminin kıyafetlerden başlamasıdır. Higgins'in evine gelen ve Pickering ile girdiği bahis sonucu Eliza üzerinde çalışmalara başlayan Higgins ilk olarak evin hizmetkârı bayan Pearce'e Eliza'yı yıkamasını, eski kıyafetlerini yakmasını ve yeni kıyafetler sipariş vermesini söyler. Aynı şekilde, Vivian Edward'la tanıştığının ertesi günü Edward'ın onu yönlendirmesiyle yeni kıyafetler alır.

Eliza ve Vivian'ın başka bir ortak noktası da ikilinin üst tabakadan insanlarla bir arada olduklarında tavırları ve konuşmalarıyla komik duruma düşmeleridir. Edward'ın satın alacağı şirketin sahibi ve torunuyla bulunduğu akşam yemeğinde sadece salata çatalını kullanmayı bildiği için masada salatayı sorması, salyangoz yemeğe çalışırken kaşığı doğru tutmayı beceremediği için salyangozun tabaktan fırlaması bu duruma örnektir. Aynı akşam yemeğinde Vivian lavobaya gitmek için izin istediğinde Edward sorar: "*Senin için sipariş vereyim mi?*" Hazırlıksız yakalanan ve yemek isimlerini bilmeyen Vivian teşekkür etmekle yetinir. Vivian'ın üst sınıfla olan diyaloglarda yetersiz kalışı *Pygmalion*'da Higgins'in Eliza'ya bir süre eğitim verdikten sonra onu test etmek için annesi Bayan Higgins'in evinde Eliza'nın acemiliğinden ötürü komik duruma düştüğü sahneyi hatırlatır. Higgins, Eliza'ya yalnızca hava durumu ve sağlık konularından konuşması tavsiyesinde bulunur. Dikkatli bir şekilde kelimeleri doğru telafuz eden Eliza birden alakasız konularda argo konuşmaya başlar ve komik duruma düşer.

Eserlerde karakter bazında da pek çok benzerlikler söz konusudur: Bir yanda sokak fahişesi diğer yanda sokakta çiçek satan bir kız... Zengin bir aileden gelen Edward ve ünü geniş çevrelere yayılmış, fonetik profesörü Higgins... Bunun yanı sıra her iki eserde de bir anlaşma söz konusudur. Filmde Vivian bir haftalığına Edward'ın sevgilisi olup onunla şirket yemeklerine ve etkinliklerine katılacaktır. *Pygmalion* oyununda ise Higgins ve Pickering arasındaki bahse göre Higgins çiçekçi kızı üç ayda büyükelçinin düzenleyeceği yemeğe götürüp kraliçeye bir

düşes olarak yutturacaktır. Eserlerdeki her iki kadının da maruz kaldıkları kötü koşullardan bir an evvel kurtulmak istemeleri başka bir benzerliktir.

Pygmalion oyununda bahse girilen gece gerçekleşir ve Eliza müthiş bir performansla kraliçenin dikkatini çekmeyi başarır. Sonunda zafer kazanan Higgins derin bir nefes alır ve Eliza'nın bu zaferdeki payını ve yoğun çabalarını göz ardı edince Eliza kendini kullanılmış ve bir kenara atılmış hisseder:

ELIZA: *Bahsi sana kazandırdım, değil mi? Önemli olan tek şey bu. Sanıyorum ki benim bir önemim yok.*

HIGGINS: *Bahsi sen mi, kazandın? Sen? Seni küstah böcek, ben kazandım. O terlikleri neden bana fırlattın?*

ELIZA: *... Neden beni bulduğun yerde bırakmadın bataklıda? Herşey bittiği ve beni oraya fırlatabileceğin için şükrediyorsun. ...Senin için bir hiçim. O terlikler kadar değerim yok (Shaw, 1903: s. 740).*

Özel Bir Kadın filminde de benzer durum söz konusudur. Edward'la eğlenceli bir hafta geçiren Vivian bu süreçte geçmişini unuttur, kendisine bir fahişe gibi değil bir hanımefendi gibi davranıldığından artık o farklı bir Vivian'dır. Fakat Edward tıpkı Higgins'in Eliza'ya davrandığı gibi duygusallıktan yoksun bir teklif yaparak Vivian'ı derinden yaralar:

EDWARD: *Senin için bir daire tuttum. Araban da olacak ve ne zaman alışverişe çıkmak istersen bir sürü dükkân sana yağ çekmek için hazır bekleyecek. Herşey ayarlandı.*

VIVIAN: *Başka? Kente gelip gittiğinde yatağın kenarına para da bırakacak mısın?*

EDWARD: *... Birincisi sokaklardan kurtulmuş olacaksın.*

VIVIAN: *Sadece yerim değişecek (Lawton, 1990).*

Vivian'ın artık eskisi gibi hayat sürmeyeceğini ve koşullarının kendisi sayesinde daha iyi bir hal aldığını vurgulayan Edward tıpkı Higgins gibi bu değişimi kendine mal eder. Bu aşamada sadece paranın gücüne inanan Edward, Vivian'ın bir kadın olarak istediği şeyin para değil insanca gösterilen sevgi olduğunu göremez.

Eliza ile işi biten Higgins tıpkı Edward gibi mantığıyla hareket etmekte kendini zorlar. Bu durum Eliza'yı daha da incitir ve şöyle der: *“Ben çiçek sattım. Kendimi satmadım. Artık beni bir hanımefendi yaptığına göre bir şey satabilecek konumda değilim”* (Shaw, 1903: s. 741). Eliza'nın eski hayatına dönmeye niyeti yoktur. Benzer durum Vivian için de geçerlidir. Artık geçmişteki gibi bir fahişe olmaya niyeti olmadığı gibi fahişe gibi davranılmayı da kabul edemez. Bu yüzden Edward'ın teklifiyle kendisini tekrar basit bir kadın gibi hisseden Vivian teklifi kabul etmez. *“Bana çok iyi bir teklif yaptın. Birkaç ay önce olsa kabul ederdim.*

Ama şimdi herşey değişti. Sen değiştirdin ve eski haline döndüremezsin” (Lawton, 1990). Artık peri masallarındaki gibi hayal dünyasında yaşayan Eliza ve Vivian yoktur. Gerçeği öğrenen, şöhretin, paranın, üst sınıfa ait olmanın gerçek yüzünü keşfeden dahası Edward’sız ve Higgins’siz de yaşamayı öğrenen iki kadın vardır. *Pygmalion*’da Eliza bu süreçte öğrendiği gerçeği Pickering ile paylaşır ve asıl eğitiminin Higgins’ten önce Wimpole sokağında Pickering ile ilk tanıştıklarında kendisine ‘Bayan Doolittle’ demesiyle başladığını ve o zaman kendisine saygı duymayı öğrendiğini belirtir ve ekler: “*Bir hanımefendi ve çiçekçi kız arasındaki fark onun nasıl davrandığı değil ona nasıl davranıldığıdır*” (Shaw, 1903: s. 746). Bu gerçeği *Özel Bir Kadın* filmindeki Vivian’da anlamış ve bu yüzden Edward’ın bir haftanın sonundaki maddi imkânları reddetmiştir. Çünkü bu imkânları kabul ettiğinde eski Vivian’dan farksız olacaktır.

Yukarıda verilen alıntılardan anlaşılacağı gibi filmin başında mutluluğun ve özgürlüğün tek anahtarının para olarak görüldüğü algısı sonuna doğru değişmektedir. Anlaştıkları bir haftalık sürecin sonuna gelen Edward Vivian’a aşağılık bir sokak kadınından farklı davranmamıştır. Vivian’ın istediği para değil içten ve samimi sevgidir. Vivian paranın insanları nasıl robotlaştırdığına Edward’ın çevresindeki insanları tanıyarak da şahit olmuştur. *Pygmalion*’da ise Eliza’nın isteğinin para ya da üst sınıfa ait olma çabasının olmadığını oyunun son sahnesimde Eliza’nın Higgins yerine orta sınıfa ait ve biraz saf olan Freddy ile evlenmesinden anlaşılır. Eliza Freddy’i “*zeki değil ama en azından beni seviyor ve her fırsatta bana evlenme teklifi ediyor*” (Shaw, 1903: s. 750) diye tanımlar. Her iki eserde de kadının isteği para değil samimi duygular olmuştur. Filmde ise Edward’ın “*Peki ya ne istiyorsun?*” sorusunu Vivian çocukluk hayalini paylaşarak yanıtlar:

VIVIAN: ...*Küçük bir kızken çok yaramazlık yapardım ve annem beni hep tavan arasına kilitlerdi. Ben de cadı kraliçe tarafından kuleye kapatılan prenses olduğumu hayal ederdim ve sonra birden bire beyaz atlı şövalye bütün görkemiyle gelir kılıcını çekerdi. Ona el sallardım sonra şövalye kuleye tırmanır ve beni kurtarırdı. Ama bu hayali ne zaman kurduysam şövalye hiçbir zaman bana “Gel bebeğim sana bir daire tutucam” demedi* (Lawton, 1990).

Vivian’ın hayali peri masalı Sindirella’yı hatırlatır. Oyunun genelinde Vivian’ın eski koşulları ve oyunun sonunda Edward’la mutlu bir sona ulaşması Sindirella ile metinlerarası izler taşır. Filmin kapanış sahnesinde Edward Vivian’dan ayrı yapamayacağını anlayınca limuziniyle gelerek Vivian’ın çatı katındaki dairesine yangın merdivenlerinden çıkarak Sindirella hayalini gerçekleştirmeye çalışır. Görüldüğü gibi metinlerarası bağlar yalnızca iki eser arasında değil farklı eserler arasında da vardır. Diğer yandan aynı durum Shaw’un *Pygmalion* oyununda Yunan mitolojisindeki Pygmalion efsanesine yapılan göndermelerle gerçekleştirilmiştir.

5. Toplumsal Cinsiyet

1960'ların sonlarına doğru ABD'de başlayan kadın hareketleri sonucu ortaya çıkan feminizmin, sosyal toplumdaki etkisini 'kadın araştırmaları' olarak görürüz. 1980'den sonra bu durum 'cinsiyet araştırmaları' olarak yön değiştirmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinin araştırmasını konu alan bu çalışmalar, farklı kültürleri cinsiyet bazında araştırarak toplumsal cinsiyetin yorumlanmasında bilinenin değişmesi gerektiği sonucuna varmıştır (Polat, 2008: s. 150) Pek çok oyununda toplumun kadına bakış açısını eleştiren Bernard Shaw eserleriyle toplumda kadın temasında farkındalık yaratmayı amaçlamıştır.

Yunan mitolojisine ait Pygmalion efsanesi Shaw'un aynı ada sahip oyununa esin kaynağı olmuştur. Efsane ve oyun metinlerarasılık bağlamında incelendiğinde her ikisinin de cinsiyet ayrımcılığı meselesine değindiği görülmektedir. Barthes'e göre metin tek bir teolojik anlam içermez. Aksine bir metin, "hiçbiri orijinal olmayan, pek çok yazının karıştığı ve birbirleriyle çatışan çok boyutlu bir mekândır" (akt. Allen, 2000: s. 13). İrlandalı oyun yazarı Shaw oyun yazarken farklı mitolojik karakterlerden esinlenmiş ve eleştirel bir bakış açısıyla kendi özgün eserlerini yaratmıştır. Sosyalizmin ve kadın haklarının koyu bir savunucusu olan Shaw eserlerinde yarattığı karakterleriyle okuyucunun dikkatini toplumdaki kadın ve erkek arasındaki farklılıklara çeker. Bir yanda mantığıyla hareket eden bir adam diğer yanda duygularının esiri olan bir kadın arasındaki ilişki Shaw'un daima sert eleştirilerine konu olmuştur. Shaw'un kadın, evlilik ve cinsellik üzerine düşünceleri de toplumun geneli tarafından kabul edilene reddettiğini gösterir. Kadın ve erkeği iki zıt kutup olarak niteleyen Shaw, kadını evrendeki yaşamı devam ettiren bir bağ; erkeği de canlının rahimden çıkmasını sağlayan bir araç olarak görür. Shaw'a göre kadından sadakat beklemek yanlıştır, çünkü o başka bir erkek için sevgilisini rahatlıkla terkedebilir². (Valakya, 1993: s. 92). Kadını 'zayıf' olarak düşünmenin de yanlış olacağını savunan Shaw, cesaret ve enerjinin kadının güçlü yanlarından sayılabileceğini vurgular (Shaw, 1937: s. 350). Ona göre, ne cinsellik evliliği başarılı kılar ne de cinsellik olmadan evlilik imkânsızdır. Aynı şekilde Shaw'un Charlotte ile olan evliliği de cinsellikten yoksundur ve bu şekilde kendisini 'evli ve mutlu' bir adam olarak görür. Cinsel içgüdünün hayatın temeli olarak görülmesinin ardında yatan sebebi romantizmle değil aksine gerekli ve evrimsel bir olgu olmasıyla örtüştürür (Valakya, 1993: s. 92). Shaw'un *Pygmalion*'daki kahramanı Higgins'in de tıpkı kendisi gibi kadınlarla arası iyi değildir:

HIGGINS: *Bir kadının arkadaşım olmasına izin verdiğim anda kadın kıskanç, hoşgörüsüz ve kafa karıştırıcı bir bela olup çıkıyor. Yaşlı bir bekârim ve öyle kalmaya niyetliyim* (Shaw, 1903: s. 726).

Pek çok güzel kadına İngilizce öğreten Higgins genel anlamda kadınlara karşı oldukça katı düşüncelere sahiptir ve şöyle der: "Odun parçası olsalar daha çok

² Bu makalede kullanılan alıntılar tarafımdan çevrilmiştir.

ilgimi çekerler” (Shaw, 1903: s. 726). Bu durum *Özel Bir Kadın* filminde Edward tarafından Vivian’ın parasıyla kiraladığı bir fahişe olan Vivian arasında geçen diyaloglara da yansır. Edward akşam yemeği için hazırlanan Vivian’a ne yapması gerektiğini telefonla bildirir. Vivian başlarda Edward’a karşı duygusal bir yakınlık beslemese de Edward’dan kendisine bir robot gibi değil daha hissiyatlı davranmasını beklemektedir.

VIVIAN: *Ne yani, yukarı gelmicekmisin?*

EDWARD: *Seninle çıkmıyorum bu bir iş!*

VIVIAN: *Seninle lobide buluşacağım ama sadece parasını ödediğin için.* (Lawton, 1990)

Pygmalion oyununda büyükelçinin düzenlediği davete katıldıktan sonra Higgins’ten beklediği ilgiyi göremeyen Eliza gitmeye hazırlanır. Eski kıyafetleri yakıldığı için üzerindeki kıyafetlerin kendisine ait olup olmadığını sorar. Higgins’in soğukluğu karşısında Eliza’da duygularına ket vurur ve artık eskisinden daha güçlü bir kadın olmuştur:

ELIZA: *Kıyafetlerim bana mı ait yoksa Albay Pickering’e mi?*

HIGGINS: *Pickering onları ne yapısın?*

ELIZA: *Deney yapacağınız bir sonraki kız için isteyebilirsiniz* (Shaw, 1903: s. 741).

Kendini kullanılmış hisseden Eliza’nın sert dilini Higgins ‘duygusuz’ olarak eleştirmektedir. Bunun üzerine Higgins’in başından beri Eliza’ya karşı duygusuz tavırlarını ikisi arasındaki sınıf farkına bağlayan Eliza şöyle der: “Senin gibiler ve benim gibiler arasında duygu alış verişi olamaz” (Shaw, 1903: s. 741).

Pygmalion oyununda Eliza’nın Higgins’in duygusuz tavırları yüzünden orta sınıfı temsil eden Freddy’i eş olarak tercih etmesi Eliza’nın güçlense de hala kırılabilir bir tarafı ve sevmeye ihtiyacı olduğunu vurgular. Vivian’ın da mesleği ile ilgili kırılabilir yapısı bize Eliza’yı anımsatır. Polo maçında Edward’ın avukatı Stuckey, Vivian’ı satın alacakları şirketin torunuyla konuşurken görünce Vivian’ı casus sanar. Edward avukatına durumu açıklar. Daha sonra avukatı aşağılayıcı bir tavırla Vivian’ın yanına gider ve bir geceyi beraber geçirme teklifinde bulunur. Bu durum kıyafetleri ve duruşuyla bir hanımefendiye dönüşen Vivian’ı çileden çıkarır ve Edward’a konuyla ilgili şöyle der: “*Madem herkese fahişe olduğumu söyleyecektin neden kendi kıyafetlerimi giydirmedin? ...Kendi kıyafetlerim varken, Stuckey gibi biri bana geldiğinde halledebilirim*”(Lawton, 1990). Her iki eser de kadın için kıyafetin ne denli insanı değiştirdiği vurgulanmıştır. Bir sokak kadınından ya da basit bir çiçekçi hanımefendiye geçişin ilk adımı her iki eserde de kıyafetlerle olmuştur. Ayrıca Higgins kadar sık olmasa da Edward’da zaman zaman Vivian’ a geçmişini küçümseyerek hatırlatır: “*Ne yani yalan mı? Fahişesin!*” (Lawton, 1990).

Oyunda Higgins ve Pickering arasındaki konuşmalar, kadınların ve erkeklerin birbiriyle anlaşmalarının zor olduğunu ve Higgins'in kadınlara karşı inançsızlığını açıkça belirtir. Higgins, kadın ve erkek arasında ortak noktanın bulunmasının zorluğunu şu ifadeyle açıklar: “*Bir kadın ve bir erkek kendi hayatlarını yaşamak ister, ikisi de birbirlerini yanlış yöne çeker. Biri kuzeye diğeri güneye gitmek ister; bunun sonucundan ikisi de doğuya giderler, hem de doğu rüzgârından nefret etmelerine rağmen*” (Lawton, 1990).

Eliza oyunun son sahnesinde Higgins'e adeta savaş açar. Artık düzgün telafuzu ve bir hanımefendi duruşuyla zafere ulaşmış ve güçlenmiş olan Eliza, Higgins'i Pickering'a iyi davranarak kiskandırmaya çalışır. Fakat sert mizaçlı Higgins'te en ufak bir yumuşama yoktur. Eliza'daki bütün değişimi Higgins kendi başarısı olarak görür ve “*Üç hafta içinde ben onun elinden tutmazsam tekrar batağa girecektir*” (Shaw, 1903: s. 747) diyerek kendisi olmadan Eliza'nın ayakta kalamayacağını, bir hanımefendi gibi yaşayabilmesi için kendisi gibi bir erkeğe ihtiyacı olduğunu belirtir. *Özel Bir Kadın*'da Vivian'ın tekrardan sokağa dönüp fahişeliğe devam etmesini engelleyen Edward'a göre kendisi olmuştur. Ona bu kadar maddi imkânlar sağlamasa Vivian'ın eski hayatı olan 'batağa' döneceğini düşünür. Oysa erkeğin kadına karşı kendini baskın hissettiği toplumda, Eliza ve Vivian iki güçlü kadına dönüşmüşlerdir. Artık kadın olarak toplumda göz ardı edilemeyecek bir yerleri olduğunu kendilerine saygı duymaya başlamalarıyla farketmişlerdir.

6. Toplumsal Tabakalaşma

Toplumsal tabakalaşmanın kaynağı bir toplumdaki sınıflar arası farklılaşmadır. İnsanların yaşam tarzını onların erişebileceği her türlü maddi kaynaklar belirler. Toplumun farklı kesimlerinden farklı şivelere sahip insanların, konuştukları şivelere göre farklı tabakalara ayrılması Viktorya Dönemi İngiltere'sinde sıkça rastlanan bir durumdur. Bir kişinin telafuzunun ve konuşmasının kötü olması o kişiye uygulanan sözel şiddet ve istimarını meşru kılmaktaydı. İncelediğimiz her iki eserde de toplumdaki tabakalaşma eleştirilmiştir. Higgins'in oyun boyunca çiçekçi kızla konuşma tarzı aradaki toplumsal tabakalaşmayı gözler önüne sermektedir. Eliza için birkaç sentin anlamı büyükken Higgins bunun üst tabaka için ne ifade ettiğini Eliza'nın yüzüne vurur ve diğer konularda olduğu gibi onu parasal meselelerde de küçümser ve şöyle der: “*Bir milyonere 60 ya da 70 sterlin ne kadar ediyorsa bu kız için bir şilin aynı değerde*” (Shaw, 1903: s. 723).

Oyun ve film boyunca zıt karakterlerin karşılıklı değişimiyle iki eserin de sonunda verilmek istenen mesaj benzerlik göstermektedir. *Pygmalion* oyununun başında Higgins'in Eliza hakkındaki düşünceleri çok sert ve acımasızdır. Ona ruhu olan bir insan gibi değil cansız bir eşya gibi davranmaktadır: Higgins Pickering'e şöyle der: “*Bu nesneye oturmasını mı söyleyelim yoksa onu pencereden mi atalım?*” (Shaw, 1903: s. 722). Higgins'in sert muamelesine dayanamayan Eliza

dayanamayıp gitmek ister. Higgins'in onu ikna etme çabası alt tabakadaki kadının isteklerine uygun bir şekildedir:

HIGGINS: “Çikolataları, taksileri, elmasları düşün”.

ELIZA: “Altın da istemiyorum elmas da! Ben namuslu bir kızım” (Shaw, 1903: s. 725).

Taksi ve çikolatayı daha masum gören Eliza imkânlarla maddi değeri yüksek altın ve elmaslar eklenince reddeder ve namuslu bir kız olduğunu vurgular. Higgins'in bunu söylemedeki amacı Eliza'nın arzu ettiği yaşam tarzını öne sürerek onu ikna etmektir. Fakat Eliza altın ve elması kabul etmeyi ‘ahlak dışı’ olarak niteler. Bu durum iki farklı sosyal sınıftan gelen iki farklı bireyin kelimeleri algılama şeklinin de farklı olduğunun göstergesidir. Altın ve elmas Higgins' e ayrı Eliza'ya ayrı çağrışımlar yapmaktadır.

Eliza, bir bireyin alt sınıftan üst sınıfa geçmesinde o kişinin nasıl davrandığı değil ona nasıl davranıldığının önemini oyun boyunca birkaç kez belirtir. Mükemmel bir telafuza kavuşmuş olsa da Higgins'in ona karşı aşağılayıcı tavırları kendini saygın bir birey hissettirmeye engel olur.

HIGGINS: *Bana geri dönersen sana her zaman davrandığım şekilde davranacağım. Yapımı değiştiremem ve tavrımı değiştirmeye niyetim yok. Ben de aynı Bay Pickering gibi davranıyorum.*

ELIZA: *Bu doğru değil. O çiçekçi kıza bir düşesmiş gibi davranıyor.*

HIGGINS: *Ben de düşese çiçekçi kızmış gibi davranıyorum* (Shaw, 1903: s. 748).

Higgins'in tavırları Eliza'yı çok değersiz hissettirmektedir. Bu yüzden kendisinin beğenilen ve sevilen biri olduğunu Higgins'in de bilmesini ister.

ELIZA: *Benimle evlenmek isteyen çok erkek oldu. Freddy Hill günde iki üç kez bana mektup yazıyor. Hem de sayfalarca’*

HIGGINS: *Şu küstaha bak!*

ELIZA: *İstedığı kadar yazmaya hakkı var. Ayrıca beni seviyor. ...Her kızın sevmeye hakkı var.*

HIGGINS: *Onun gibi aptallar tarafından mı?*

ELIZA: *Freddy aptal değil! Eğer fakir ve zayıf olup da benimle evlenmek istese bile, bana patronluk taslayıp beni istemeyen üstün kişilerden daha çok mutlu eder beni* (Shaw, 1903: s. 750).

Higgins bir çiçekçi kızdan hanımefendi yarattığı için Eliza'nın üst sınıftan biriyle evlenmesini ister: “Sen bir büyükelçiyle evleneceksin. Sen Hindistan valisiyle evleneceksin. Şaheserimi Freddy gibi bir aptala kaptırmayacağım” (Shaw, 1903: s. 750). Higgins'in Eliza'yı yalnızca kendi ‘şaheser’i olarak görmesi ve bir

çiçekçi kızın herşeyten öte bir kadın olduğunu ve sevecen tavırlara ihtiyaç duyduğunu düşünmemektedir.

Özel Bir Kadın filminde Edward ile otel müdürü Barney Thompson arasında geçen kısa bir diyalog da toplumsal tabakalaşmanın kanıtı niteliğindedir. Vivian'ın salonda kendisini beklediği mesajını Edward'a ileten Barney'in toplumun iki farklı tabakasından olan Eliza'ya ve Edward'a olan kusursuz ve saygılı davranışları dikkat çekicidir. Fakat Barney'in aksine üst sınıfa ait olan zengin Edward otel müdürünü her gün otel giriş ve çıkışında görse de ismini öğrenme nezaketinde bulunmaz. İkili ayrılırken Edward ismini hatırlamaz ve 'Bay...' demekle yetinir. Otel müdürü "*Thompson...Ben otel müdürüyüm efendim*" (Lawton, 1990) dese de Edward çoktan uzaklaşmıştır. Kartvizitini çıkararak Barney'in kendisini tanıtmaya bile fırsat vermeyen Edward, toplumsal tabakalaşmanın tipik bir örneğidir. Diğer yandan Vivian bir fahişe olarak kendini çok değersiz hissetmekte ve toplumda kendini bir 'hiç' gibi görmektedir. Böyle düşünmesinin sebebi tabii ki toplumun onu bu şekilde görmesidir. Vivian'a ismi sorulduğunda ilk cümlesi "*Ne olmasını isterdin?*" (Lawton, 1990) olur. Toplumda önemli bir kimlik taşımadığı için isminin bir önemi olmadığını düşünür.

Filmde iki farklı toplumsal sınıftan olan Vivian ve Edward arasındaki diyaloglar aradaki algılama farklılığının boyutuna örnek teşkil eder. Vivian parası olanın ahlaklı ya da ahlak dışı herşeyi yapabilme özgürlüğünün olduğunu düşünür: "*İnsanlar her zaman söylediğini yapar mı?*" (Lawton, 1990) diye Edward'a sorarak düşüncelerini doğrular. İkili arasındaki benzer diyaloglar da toplumsal tabakalaşmayı bariz bir şekilde gösterir. Edward'a mesleğiyle ilgili soru sorduğunda kazandığı paraların miktarını duyunca 'zeka' ile ilişkilendirmesi, çok para kazananın zeki olduğu görüşü, kendisinin yalnızca 11. sınıfa kadar okuyabilmesinden ötürü duyduğu utanç, Edward'ın zengin olmasından dolayı ailesinin onunla gurur duymasını düşünmesi alt tabakada olanın ezilmişliğini gösterir. Vivian "*İnsanlar seni çok aşağılarsa sen de inanırsın*" derken Eliza da "*Daha kibar konuşamazsam insanlar beni - bir çiçekçi dükkânına leydi olarak - almazlar*" (Shaw, 1903: s. 722) der. Bu eziklik duygusunun toplumun ona karşı bakış açısından kaynaklandığını, Eliza gibi Vivian'da nasıl davrandığı değil, nasıl davranıldığının birey üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

7. Sonuç

Bu çalışmada ele alınan eserler arasında pek çok benzerlik olduğu gibi eserlerin geçmişteki farklı eserlerden de etkilenmeleri söz konusudur. Buna rağmen, *Pygmalion* ve *Özel Bir Kadın* kendi dönemlerine has izler taşıyan özgün birer eserdir. Yunan mitolojisindeki Pygmalion efsanesi Shaw'a *Pygmalion* oyununu yazmada esin kaynağı olsa da Shaw kendi hayat görüşünü ve bakış açısını da harmanlayarak yeni ve özgün bir eser yaratmıştır. Efsaneye göre, Kıbrıs Prensi ve heykeltıraş olan Pygmalion kendi yaptığı heykeline âşık olur ve Afrodit'e heykeline can vermesi için yalvarması sonucu sonradan insan yapılan heykeliyle mutlu şekilde yaşarlar. *Pygmalion* oyununa baktığımızda Shaw kesin suretle

romantizme karşı çıkmış ve Higgins’le Eliza’nın sevgili olmasına izin vermemiştir. *Özel Bir Kadın* filmi birçok sahnesinde *Pygmalion*’a gönderme yaparken sonu bir peri masalı gibi bitmiştir. Bu çalışma, metinlerarasılık bağlamında, filmin son sahnesi Sindirella masalını hatırlatsa da gerek tiyatro eserinde gerekse filmde kadının kendi değerini anlayıp güç kazanmasını vurgulamış ve sonuç olarak heykellerin canlanamayacağını ya da peri masallarındaki imkânsızın gerçekleşmeyeceğini bilecek kadar akli başında iki kadın olan Eliza ve Vivian’ın toplum karşısında gerçekliğini, varlığını ve bir ‘hiç’ sayılamayacağını göstermiştir.

Kaynakça

- Barthes, Roland (1977). “Image – Music – Text”. Stephen Heath (Çev.). London: Fontana. Aktaran: Graham Allan. *Intertextuality*. (2000). Routledge.
- Brown, Russell. (1972). *Words and Silence. In Theatre Language: A Study of Arden, Osborne, Pinter and Wesker*. New York: Taplinger Publishing Co.
- Davis, Tracy. (1994). *George Bernard Shaw and the Socialist Theatre*. London: Greenwood Press.
- Fairclough, Norman. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Görmez, Aydın. (2007). “Hacivat ve Karagöz Neden Öldürüldü? Filmi İle Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler Oyunu Arasında Metinlerarasılık İzleri”. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9/1: s. 47-64.
- Lawton, Jonathan Frederich. (Yapımcı), & Marshall, Garry. (Yönetmen). *Pretty Woman [Sinema Filmi]*. (1990). USA: Touchstone Pictures.
- Morgan, Margery. (1992). *Bernard Shaw II: 1907-1950. Berkshire: Profile Books*.
- Polat, Nurhak. (2008). “Cinsiyet ve Mekan: Erkek Kahveleri”. *Toplum ve Bilim*. Sayı: 112. s. 147-158.
- Shaw, Bernard. (1903). “Pygmalion”. *The Complete Plays of Bernard Shaw*. (1937). London: Odhams Press Limited. s. 716-758.
- Şenlen, Sıla. (2008). “Bernard Shaw’ın Pygmalion Adlı Oyununda Dil, Eğitim Ve Toplumsal Sınıf İlişkisi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 48/2. s. 29-41
- Valakya, Singh. (1993). *Social and Political Ideas of George Bernard Shaw*. New Delhi: Radha Publications.